

1.01
Prejeto 22. 9. 2004

UDK 930(497.6)

Boro Bronza*

Novija historiografija (1990-2003) o Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata

APSTRAKT

Talas demokratskih promjena s kraja osamdesetih i početka devedesetih godina XX vijeka nije u Bosni i Hercegovini doveo do liberalizacije i demokratizacije historiografije nego do razbuktavanja radikalnih nacionalističkih tendencija. Rat 1992-1995 dodatno je vulgari-zovao nekoliko godina ranije započete procese. Posljedica toga je bila stravična devalvacija historiografskih dostignuća. Percepcija međuratnog perioda (1918-1941) nije u novonastalim okolnostima predstavljala izuzetak. Tako je i njeno osnovno obilježje različitost u pristupu, što se prevashodno prelama kroz prizmu etničkog (političkog) aspekta.

Neki od ključnih problema kojima su se istoričari bavili tokom posljednjih godina bili su pitanje prisustva demokratskih institucija u Bosni i Hercegovini i, naročito, problem po-stojanja državno-pravnog kontinuiteta Bosne i Hercegovine u opserviranom razdoblju između dva rata. Nažalost, nije došlo do rješavanja krucijalnih pitanja, kao ni do određenih evolucionih promjena u metodološkom pristupu tematici. Poželjna interdisciplinarnost se pojavljivala samo sporadično.

Ključne riječi: historiografija, Bosna i Hercegovina, međuratno razdoblje (1918-1941), komunistam, nacionalizam, demokratija

IZVLEČEK

NAJNOVEJŠE ZGODOVINOPISJE (1990-2003) O BOSNI IN HERCEGOVINI ZA OBDOBJE MED SVETOVNIMA VOJNAMA

Val demokratskih sprememb ob koncu osemdesetih in ob začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja v Bosni in Hercegovini ni privedel do liberalizacije in demokratizacije zgodovino-pisja, ampak do razpihovanja nacionalističnih teženj. Vojna med 1992. in 1995. letom je vulgari-zirala procese, ki so se začeli nekaj let prej. Posledica vsega tega je bilo grozljivo razvrednotenje dosežkov zgodovino-pisja. Gledanje na obdobje med dvema svetovnima vojnama (1918-1941) v novonastalih okoliščinah ni bilo nobena izjema. Tako je tudi njegova temeljna značilnost raznolikost v pristopu, ki se pretežno prelamlja skozi prizmo etničnega (političnega) vidika.

Med ključnimi problemi, s katerimi so se zgodovinarji ukvarjali v zadnjih letih sta bili vprašanje navzočnosti demokratičnih ustanov v Bosni in Hercegovine in zlasti vprašanje obstoja državno-pravne kontinuitete Bosne in Hercegovine v obravnavanem času med obema vojnama. Žal do reševanja bistvenih vprašanj ni prišlo, kot tudi ne do določenih

* Mag., asistent za Opštu istoriju novog vijeka, Odsjek za istoriju, Filozofski fakultet Banja Luka, BiH-78000 Banja Luka, Bana Lazarevića 1.

razvojnih sprememb v metodološkem pristopu k tematiki. Tako zaželjena interdisciplinarnost se je pojavljala zgolj občasno.

Ključne besede: istoriografija, Bosna in Hercegovina, medvojno razdobje (1918-1941), komunizem, nacionalizem, demokracija

ABSTRACT

NEWEST HISTORIOGRAPHY (1990-2003) OF BOSNIA HERZEGOVINA FOR THE PERIOD BETWEEN WORLD WARS

The wave of democratic changes at the end of the 1980's and at the beginning of the 1990's in Bosnia Herzegovina, instead of leading towards liberalisation and democratisation of historiography, became a platform for the launching of radical nationalistic tendencies. The 1992-1995 war additionally vulgarised the processes which had begun several years earlier. This resulted in a horrific devaluation of the historiographic achievements. The perception of the 1918-1941 period was no different in comparison to other eras. Thus, its fundamental characteristic is the difference in approach, which breaks in the prism according to individual ethnic (political) aspects.

Among the key questions dealt by historiographers in recent years was the presence of democratic institutions in Bosnia Herzegovina, and, in particular, the question of the continuity of the state of Bosnia and Herzegovina in the period between the two world wars. Unfortunately, key historic questions from this period remained unresolved and there were no particular evolutionary changes in the methodological approach. The much desired interdisciplinarity occurred only sporadically.

Key words: historiography, Bosnia Herzegovina, period between World Wars (1918-1941), communism, nationalism, democracy

Talas demokratskih promjena koji je krajem osamdesetih godina XX vijeka zahvatio Srednju i Istočnu Evropu, te uzdrmao i potpuno uništio gotovo polustoljetni komunistički monolitizam upravo je na prostoru bivše Jugoslavije implicirao najradikalnije posljedice. Bosna i Hercegovina, kao specifična republika u jugoslovenskoj konstelaciji sa izraženom multietničkom strukturom, te kao prostor u kojem istorijsko nasljeđe nije ostavilo gotovo nikakve tragove demokratskih tradicija, bila je naročito osjetljivo tlo u novonastaloj situaciji.

Bez obzira na nedostatak takvih tradicija, prvi pluralistički izbori u Bosni i Hercegovini, u jesen 1990. godine, bili su velika šansa za sve, pa tako i za istoriografiju. Konačno je započinjalo razdoblje u kojem je bilo u poptunosti moguće napraviti odklon od svih dotadašnjih idealističkih zapreka koje su decenijama spriječavale jugoslovensku, te tako i bosanskohercegovačku istoriografiju da na moderan ("zapadnjački") način pristupi obradi krupnih istoriografskih problema koji su, kao takvi, za ovo područje više nego karakteristični. Nažalost, bio je to samo scenario koji se nikad nije ostvario.

Istoriografija je na prostoru Jugoslavije, a čini se naročito Bosne i Hercegovine, neposredno nakon prvih demokratskih izbora krenula u potpuno drugačiju krajnost. Nove mogućnosti i nove slobode nisu korišćene u kontekstu liberalizacije i demokratizacije istoriografije, razvijanja kulture dijaloga, insistiranja na građanskim (i urbanim) opcijama, nego gotovo isključivo za erupciju vulgarnog nacionalizma, prevashodno kroz "srađivanje nikad dovršenih računa" i otkrivanje drugih dotad neslućenih "čari" nacionalnog identiteta. Umjesto za demokratizaciju istoriografije nove promjene su postale lansirna rampa za njenu katastrofalnu devalvaciju, nerijetko do nivoa mitologizacije. U jednom od svojih najnovijih radova, "Osnovne karakteristike srpske istoriografije posljednje decenije XX veka",¹ poznati beogradski historičar Bogumil Hrabak vrlo je precizno odredio nove karakteristike srpske istoriografije koje su do izražaja došle naročito tokom posljednje decenije XX vijeka. Slična klasifikacije se više-manje može primjeniti i na druge istoriografije nastale iz bivše jugoslovenske istoriografije. Nove karakteristike dakle jesu: 1.) sveopšta politizacija sa izraženom naciokratijom, 2.) kompilativnost u pristupu prilikom izrade naučnih djela, gdje se insistira na sintezi, dok se (arhivska) istraživanja tretiraju kao nebitna i 3.) implicitni falsifikat, što podrazumijeva bilo svjesno prešućivanje određenih činjenica, bilo njihovo potpuno izvrtanje.²

Primarno je svakako da je u istoriografskom miljeu došlo do apsolutne prevlasti proučavanja nacionalne istorije naučtrb evropske i svjetske. Ovo je posebno bilo izraženo kroz hiperprodukciju literature koja se bazirala na mitološkim osnovama iz arhaičnih razdoblja, ne samo u kontekstu hronologije, nego i u kontekstu istoriografske evolucije. Dnevna politika i sveopšta mitologizacija implicirale su da se točak istorije istoriografije zavrti unatrag, te je tako u mnogim sferama zavladao duh romantičarske istoriografije aktuelan naročito sredinom XIX vijeka. Nesporna je činjenica da je takvo tlo bilo izuzetno pogodno za djelovanje historičara-amatera, koji najčešće nisu imali nikakve veze sa samom naukom u čije su se ime busali u prsa.

Ono što je u Bosni i Hercegovini nagovještavano tokom 1990. i 1991. godine do punog intenziteta došlo je tokom tragičnih ratnih godina 1992-1995. Istoriografska produkcija je gotovo potpuno zamrla, što je u datim okolnostima bilo sasvim razumljivo. Povremeni naučni skupovi imali su više simboličan i deklarativan karakter nego što su stvarno doprinosili naučnom progresu. Politička pozadina svega bila je apsolutno dominantna. Nakon rata dolazi do laganog "hlađenja", a s vremenom i do očekivanog porasta kvantiteta, a polako i kvaliteta istoriografske produkcije.

Ipak, uništavajuće ratno razdoblje ostavilo je dugotrajne posljedice. Prekid veza između historičara iz bivših jugoslovenskih republika pokazao se kao teško savladiva prepreka. Komunikacija se uspostavlja vrlo sporo, pri čemu pojedini historičari otvoreno forsiraju izolacionizam, što je dovedeno gotovo do nivoa hermetičnosti. Nažalost, ne može se poreći da je takvo nasljeđe u izvjesnoj mjeri

¹ Bogumil Hrabak: *Osnovne karakteristike srpske istoriografije posljednje decenije XX veka*. U: *Filozofsko-filološke nauke na početku 21. vijeka : problemi i pravci razvoja*. U: Zbornik radova sa naučnog skupa (Banja Luka, 7.-8. decembar 2001.), Filozofski fakultet u Banjoj Luci, Naučni skupovi, Knjiga 2, Banja Luka, 2001, 267-275.

² Bogumil Hrabak, n.d., 269.

postojalo i ranije.

Sve dosada navedeno odnosi se na opšte historiografske trendove, ali moderna opservacija međuratnog perioda bosanskohercegovačke istorije nimalno ne odudara od "mainstreama". Činjenica je da je globalni revizionizam postao još jedna odrednica moderne historiografije (i to ne samo na prostoru bivše Jugoslavije³), što je donekle shvatljivo, zbog već spomenute potrebe za ideološkim otklonom, ali nema sumnje da je moderna historiografija na području bivše Jugoslavije u velikoj mjeri pretjerala u svojim revizionističkim prekranjajima.

Osnovna karakteristika bosanskohercegovačke historiografije, ne samo u pogledu na međuratni period, jeste izuzetna različitost u pristupu između istoričara koji dolaze iz različitih etničkih miljea (hrvatskih, srpskih, bošnjačkih). Osnovna postavka je odavno postala stereotip, ali ni danas nema nekih većih razlika: postoji izvjestan broj srpskih istoričara koji, često sasvim tendenciozno, nastoje period Kraljevine SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije, prikazati pozitivnijim nego što je on to u osnovi bio sa stanovišta opšteg kvaliteta života u tadašnjoj državi, međuetničkih odnosa, demokratičnosti vlasti itd., dok izvjesni bošnjački i hrvatski istoričari, sa istom dozom tendencioznosti, nastupaju u potpuno suprotnom pravcu. Naravno, za istoriju kao nauku već je samo prisustvo ovakvih vrsta tendencioznosti gotovo nepremostiv problem.

Takvi tendenciozni srpski istoričari često težište stavljaju na činjenice kao što su vladavina srpske dinastije (Karađorđevića) u Kraljevini Jugoslaviji, presudna uloga Srba u stvaranju prve Jugoslavije, geopolitička situacija na kraju Prvog svjetskog rata, gdje su Srbi, kao saveznici sila Antante bili u vrlo povoljnom položaju itd. Pri tome se potpuno zanemaruje proučavanje pitanja navodnog demokratskog ustroja tadašnje jugoslovenske države, gdje se ponekad neki krajnje rekacionarni elementi iz doba vladavine Karađorđevića (naročito u periodu šestojanuarske diktature kralja Aleksandra 1929-1934) po svaku cijenu nastoje pokazati u što boljem svjetlu. S druge strane, neki bošnjački i hrvatski istoričari ističu upravo nedostatak demokratije u prvoj Jugoslaviji, kao primaran problem, te naglašavaju srpsku dominaciju, odnosno podređenost drugih naroda u Jugoslaviji kao primarnu prepreku za normalno funkcionisanje, te na kraju i kao ključni razlog katastrofe koju je država doživjela aprila 1941. godine. Pri tome spomenuto naglašavanje često evoluiru u prenaplašavanje, naročito u kontekstu poimanja broja žrtava iz doba rata 1914-1918 (minimiziranje jednih i maksimiziranje drugih) i nakon rata, ekonomskih posljedica (preraspodjela zemlje) itd.

Postoje slučajevi kada su pojedini istoričari zbog određenih razloga (vrijeme objavljivanja ili tematika) ostajali na pola puta između "starih" i "novih" koncepcija.⁴ Razdoblje 1918-1941 posebno je osjetljivo sa stanovišta priče o državno-

³ O određenim aspektima revizionizma u novijoj austrijskoj historiografiji Boro Bronza: *Mogućnosti razvoja historiografije u Republici Srpskoj kroz saradnju sa austrijskim historiografskim institucijama*. U: *Nauka i naša društvena stvarnost* : Zbornik radova sa naučnog skupa (Banja Luka, 8.-9. novembar 2002.), Filozofski fakultet u Banjoj Luci, Naučni skupovi, Knjiga 3, Tom I, Banja Luka 2002, str. 333-335.

⁴ Ovakvi slučajevi su se događali naročito u periodu 1990-1992, dakle u vremenu kada su se starije socrealističke koncepcije, te koncepcije zajedništva, susretale sa novim tendencijama. Primjer za to je Nusret Šehić: *Bosna i Hercegovina 1918-1925 : privredni i politički razvoj*. Sarajevo 1991. Bez

pravnom kontinuitetu Bosne i Hercegovine, jer je upravo u navedenom razdoblju došlo do najradikalnijeg minimiziranja bosanskohercegovačkih političkih institucija, teritorijalne zaokruženosti i uopšte posebnosti. Razdoblje podjele na oblasti (ukupno 33), a zatim na devet banovina (1929-1941), naročito je intenziviralo ovaj proces, te se tako današnja teritorija Bosne i Hercegovine, našla u sastavu nekoliko različitih banovina (Drinske, sa središtem u Sarajevu, Vrbaske sa središtem u Banjoj Luci, Primorske sa središtem u Splitu, te Zetske sa središtem na Cetinju). Uz ovo ide i problem položaja (značaja) samog Sarajeva u Drinskoj banovini i Kraljevini Jugoslaviji.⁵ Za istoriju Bosne i Hercegovine u navedenom razdoblju činjenice koje govore u prilog postojanju ili nepostojanju takve vrste kontinuiteta jesu značajne, ali svakako ne toliko da bi se one postavljale kao centralni istorijski problem ovog doba.

Uopšte je cjelokupna historiografija u Bosni i Hercegovini izuzetno preopterećena pričom o državno-pravnom kontinuitetu, te se može definitivno potvrditi da postoje neki istoričari koji su svoje cjelokupno djelovanje posvetili dokazivanju postojanja istog na teritoriji Bosne i Hercegovine gotovo cijeli milenijum unatrag (ovi istoričari dolaze uglavnom iz redova bošnjačkog naroda), te isto tako oni koji se bave isključivo dokazivanjem nepostojanja navedenog kontinuiteta (uglavnom iz redova srpskog i hrvatskog naroda). Moje je skromno mišljenje da bi udaljšavanje od ove (dis)kontinuitetne tematike bilo veliki pomak za cjelokupnu historiografiju na teritoriji Bosne i Hercegovine. Problematika teritorijalne podjele tokom međuratnog razdoblja predstavlja jednu od centralnih tačaka u radu Zdravka Antonića "Bosna i Hercegovina u Jugoslaviji 1918-1941",⁶ koji daje neke smjernice za dalje proučavanje istorije Bosne i Hercegovine tokom ovog razdoblja, uz uobičajenu političku rekapitulaciju razdoblja 1918-1941 u Bosni i Hercegovini, sa posebno interesantnim osvrtom na implikacije koje su proisticale iz sporazuma Cvetković-Maček 1939., prevashodno u smislu shvatanja cjelovitosti Bosne i Hercegovine.

Proučavanje istorije KPJ je još jedan primjer skretanja u krajnost u bosanskohercegovačkim relacijama. U eri sorealizma proučavanje istorijata komunizma u međuratnoj Jugoslaviji svakako je bilo u neskladu sa njegovim objektivnim prisustvom u društvu tog vremena, te je tako neupućeni čitalac dolazio u situaciju da zaključi kako je Jugoslavija između dva rata bila zemlja u kojoj je ogromnu većinu stanovništva bilo moguće determinisati kao komunističke aktiviste ili simpatizere. Međutim, svojevrсна je ironija da je kapitalno djelo sorealističke historiografije u

obzira, na kontroverze unutar ovog rada, ogromna je razlika u odnosu na pristup koji je pokazan samo dvije godine kasnije u Nusret Šehić: *Sarajevo u prijelomnim danima stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*. U: *Prilozi historiji Sarajeva*, Radovi sa znanstvenog simpozija *Pola milenija Sarajeva* održanog 19. do 21. marta 1993. godine. Sarajevo 1997, str. 325-334. Postoje i situacije u kojima različite koncepcije paralelno egzistiraju u jednom djelu, što je posljedica činjenica da je rad iz starijeg razdoblja donekle modificiran i ponovo objavljen posljednjih godina. Npr. Perko Vojinović: *Vrbaska banovina u političkom sistemu Kraljevine Jugoslavije*. Banja Luka 1997. Riječ je o autorovoj doktorskoj disertaciji, odbranjenoj u Sarajevu 1979. godine.

⁵ Nedim Šarac: *Politički život u Sarajevu između dva svjetska rata (1918-1941)*. U: *Prilozi historiji Sarajeva*, Radovi sa znanstvenog simpozija *Pola milenija Sarajeva* održanog 19. do 21. marta 1993. godine, Sarajevo 1997, str. 335-344. "Inauguracija Sarajeva u sjedište Drinske banovine 1929. dopuštala je dvojako, čak kontraverzno tumačenje: da je time vrhunška instanca države afirmisala visok rang i golem značaj ovoga grada ili pak kao tendenciju zakonodavca da Sarajevo svede na stepen užeg regionalnog centra". (str. 336).

⁶ Zdravko Antonić: *Bosna i Hercegovina u Jugoslaviji 1918-1941*. U: *Jugoslovenska država 1918-1998*. Zbornik radova sa naučnog skupa. Beograd 1999, str. 501-513.

Bosni i Hercegovini - "Istorija Saveza komunista Bosne i Hercegovine" u izdanju Istorijskog instituta u Sarajevu i "Oslobođenja" - svjetlo dana ugledala tek 1990. godine, kada je socrealizam u Jugoslaviji već bio u nepovratnoj agoniji.

U posljednjih desetak godina se istorija komunizma (i u međuratnom periodu) uopšte ne proučava, kao da komunistički pokret i njegovi nosioci na ovim prostorima nisu ni postojali. Uz sva pretjeravanja, ne može se prenebregnuti činjenica da je na prvim izborima u Kraljevini SHS poslije Prvog svjetskog rata, održanim 1920. godine, KPJ po broju poslanika u parlamentu bila treća politička partija.

Ipak, novo vrijeme je donijelo neke pozitivne novine u bosanskohercegovačku historiografiju. Jedna od njih je i izvjestan razvoj interdisciplinarnog pristupa nauci. Tako se pojavljuje određen broj radova koji tretiraju specifične oblasti života u Bosni i Hercegovini tog doba. Vladimir Stolić piše o zdravstvu u Sarajevu između dva svjetska rata,⁷ Ivan Štraus se bavi arhitekturom,⁸ dok osječki istoričar Ivan Balta na nov način pristupa arhivskim izvorima o Prvom svjetskom ratu i stvaranju Kraljevstva SHS na teritoriji Bosne i Slavonije.⁹ Ranko Pejić istoričar evolucije školstva u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji, prati i razdoblje između dva svjetska rata¹⁰ Živko Sekulić, istoričar i muzeolog, govori o udjelu Bosne i Hercegovine u globalnom jugoslovenskom muzeološkom korpusu.¹¹

Posebno su dobrodošli radovi iz oblasti korelacije opšte evropske istorije sa bosanskohercegovačkom istorijom ovog razdoblja, jer su isti ranije bili izuzetno rijetki. Tako je bitno spomenuti rad Seke Brkljača o interesima Njemačke i Italije u međuratnom razdoblju s obzirom na Bosnu i Hercegovinu.¹² Značajno je, dakle, da se istorija Jugoslavije i Bosne i Hercegovine u međuratnom razdoblju sve više povezuje sa globalnim geopolitičkim i drugim procesima. Međutim postoje i druge krajnosti u tom smjeru, odnosno nastojanja da se kompletna priča o nastanku, a kasnije i nestanku Kraljevine Jugoslavije predstavi isključivo kao djelo stranih faktora, bez imalo domaćeg uticaja.

Naročito je važna činjenica da se mlađi istoričari sve više uključuju u međunarodne projekte,¹³ te da im se ponovo otvaraju mogućnosti za arhivska istraživanja kako u Bosni i Hercegovini, tako i u inostranstvu. Ali uopšte, može se zaključiti da je istoriografske produkcije o Bosni i Hercegovini za ovdje posmatrano

⁷ Vladimir Stolić: *Prilog poznavanju zdravstvenih prilika u Sarajevu između dva svjetska rata*. U: *Prilozi historiji Sarajeva*, Radovi sa znanstvenog simpozija *Pola milenija Sarajeva* održanog 19. do 21. marta 1993. godine. Sarajevo 1997, str. 349-356.

⁸ Ivan Štraus: *Savremena arhitektura u Sarajevu 1918-1990*. U: *Prilozi historiji Sarajeva*, Radovi sa znanstvenog simpozija *Pola milenija Sarajeva* održanog 19. do 21. marta 1993. godine. Sarajevo 1997, str. 441-450.

⁹ Ivan Balta: *Arhivski izvori o zbivanjima u dijelu Bosne i Slavonije u Prvom svjetskom ratu*. U: *Nauka i naša društvena stvarnost*. Zbornik radova sa naučnog skupa (Banja Luka, 8.-9. novembar 2002.), Filozofski fakultet u Banjoj Luci, Naučni skupovi, Knjiga 3, Tom I, Banja Luka 2002, str. 271-287.

¹⁰ Ranko Pejić: *Školstvo u Jugoslaviji 1918-1985*. U: *Jugoslovenska država 1918-1998*. Zbornik radova sa naučnog skupa. Beograd 1999, str. 585-594.

¹¹ Živko Sekulić: *Muzeji i muzeologija u Jugoslaviji 1918-1998*. U: *Jugoslovenska država 1918-1998*, Zbornik radova sa naučnog skupa. Beograd 1999, str. 595-611.

¹² Seka Brkljača: *Interesi Njemačke i Italije i Bosna i Hercegovina 1918-1945*. U: *Bosna i Hercegovina i svijet*. Sarajevo, Institut za istoriju. 1996.

¹³ Naročito je u tom kontekstu značajna djelatnost organizacija kao što su *Wissenschaftliche Arbeitsgruppe für weltkirchliche Aufgaben der Deutschen Bischofskonferenz* u Bonnu ili *Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe* u Solunu, kao i *Euroclio* iz Haaga.

razdoblje u posljednjih 14 godina bilo veoma malo.

Nažalost, opet se moramo vratiti na neke probleme koji su odraz savremene realnosti u Bosni i Hercegovini. Ne postoji institucionalna infrastruktura koja bi na optimalan način omogućila razvoj istoriografije, tj. nema dovoljno istorijskih instituta,¹⁴ nema dovoljno relevantnih naučnih skupova, nema časopisa, a samim tim ni kvalitetnih polemika i uopšte prijeko potrebne naučne kritike. Tu se jednostavno mora zaključiti da su finansijske prilike za razvoj istoriografije u Bosni Hercegovini bile neuporedivo povoljnije u periodu do 1991. godine. S druge strane prisutna je opšta letargija u kontekstu organizacije i implementacije zajedničkih projekata, pri čemu međugeneracijski ili međuetnički odnosi uopšte nisu primaran problem, nego neka teško shvatljiva nezainteresovanost, koja se definitivno može klasifikovati kao socijalni fenomen novog vremena na našim prostorima. Nedostatak inovativnosti je svakako još jedno opšte mjesto u savremenoj istoriografiji u oba entiteta Bosne i Hercegovine. Sve ovo je povezano i sa savremenim tretmanom istorije u društvu, gdje imamo situaciju da se ona polako, ali sigurno kao predmet istiskuje iz srednjih škola. Svakako bez značaja nisu pritisci određenih međunarodnih organizacija prisutnih u Bosni i Hercegovini, koje često, sasvim pogrešno, smatraju da bi svako insistiranje na revitalizaciji istorije kao nauke moglo dovesti do novih političkih problema i slično.

U svakom slučaju istoriografska produkcija tokom posljednjih godina nije odgovorila na većinu gorućih pitanja iz međuratne istorije Bosne i Hercegovine, nego je samo dala neke naznake mogućnosti rješavanja izvjesnih problema. Predstoji nam dug put do budućih sinteza za navedeno razdoblje, preko znatno detaljnijeg proučavanja političke, ekonomske i kulturne istorije Bosne i Hercegovine tog vremena, a naročito socijalne istorije, sa potrebom definitivnog udaljavanja od prastarih crno-bijelih klasnih klišea. Značajno je uz pomoć sociologije i socijalne psihologije proniknuti u pitanje poimanja kulta ličnosti u ovom periodu, odnosno percepcije odnosa naroda prema vladaru i drugim narodima, zatim pitanje (ne)prihvatanja političkih programa pojedinih partija, između ostalog i komunista itd.

Interdisciplinarnost se pokazuje kao ključna evolucionarna karika na tom putu, te je za očekivati da će istorijska nauka u Bosni i Hercegovini sve više koordinirati svoje smjernice sa drugim naukama kako bi dala odgovore na najteža pitanja ne samo iz međuratnog perioda. Trenutna konstelacija implicira na zaključak da će saradnja sa sociologijom i psihologijom biti ključna, mada treba ukazati i na druge krajnosti, prisutne npr. u djelu Petera Burkea "Istorija i društvena teorija", koje podrazumijevaju svojevrsnu negaciju budućnosti istorije i njeno potpuno utapanje u sociologiju. To se neće dogoditi.

¹⁴ Uz institut u Sarajevu i dalje egzistira samo institut u Banjoj Luci. O njegovom osnivanju i djelovanju Vera Kržišnik-Bukić: *Institut za istoriju u Banjoj Luci i historiografija Bosne i Hercegovine 1980.-1999.* Prilozi 29 (Sarajevo 2000.), str. 301-320., doduše sa nepotpunim i ponekad nepreciznim informacijama za razdoblje rada instituta nakon 1991. godine.

Boro Bronza

NAJNOVEJŠE ZGODOVINOPISJE (1990-2003) O BOSNI IN HERCEGOVINI ZA OBDOBJE
MED SVETOVNIMA VOJNAMA

P o v z e t e k

Val demokratskih sprememb ob koncu osemdesetih in ob začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja v Bosni in Hercegovini je pomenil veliko priložnost za razvoj novih kvalitativnih sprememb v njenem zgodovinsko-pisnem. Žal pa tak scenarij ni nikoli zaživel. Namesto, da bi vodilo k liberalizaciji in demokratizaciji je novo stanje postalo podlaga za razpihovanje nacionalističnih teženj. Seveda so take težnje eksplodirale med vojno, ki je trajala od leta 1992 do 1995. Poglavitna posledica tega je bil največji padec v znanstvenem pristopu k zgodovinsko-pisni, kar jih je kdaj bilo.

Glavne značilnosti tega novega vala so bile navzočnost politike v zgodovinsko-pisnem (v povezavi z nacionalizmom), zbiranje gradiva (brez vsake raziskave) in potvarjanje dejstev. Gledanje na čas med dvema svetovnim vojnama (1918-1941) se v primerjavi z drugimi obdobji ni popolnoma nič spremenilo. Glavni problem je bila razlika med zgodovinarji iz različnih etničnih skupin pri njihovem pristopu h ključnim vprašanjem tistega časa, kot je denimo navzočnost demokratičnih ustanov v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (kasneje Kraljevini Jugoslaviji) in še zlasti vprašanje obstoja državno-pravne kontinuitete Bosne in Hercegovine (o njeni navzočnosti v obravnavanem obdobju).

Žal so bistvena zgodovinska vprašanja iz tistega obdobja ostala nerešena, na obzorju pa tudi ni videti večjega premika v metodološkem razvoju, ki je potreben za uspeh na tem področju.

NEWEST HISTORIOGRAPHY (1990-2003) OF BOSNIA HERZEGOVINA
THE PERIOD BETWEEN WORLD WARS

FOR

S u m m a r y

The wave of democratic changes at the end of the 1980's and the beginning of the 1990's was a great opportunity for the development of new qualities in the historiography in Bosnia and Herzegovina. Unfortunately, this scenario never came to life. Instead of liberalism and democracy, the new situation became a platform for the launching of radical nationalistic tendencies. Of course, this trend exploded during the 1992-1995 war. The primary consequence of this was the greatest fall ever in the scientific approach to historiography.

Major characteristics of this new wave were the presence of politics in historiography (connected with nationalism), compilation (without any research) and falsification. The perception of the 1918-1941 period was no different in comparison to other eras. The main problem was the difference between historians from different ethnic groups in their approach to the key questions of that time, such as the presence of democratic institutions and issues in the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes (later the Kingdom of Yugoslavia), and, in particular, the question of the continuity of the state of Bosnia and Herzegovina (about its presence at that time).

Unfortunately, key historic questions from this period remained unresolved and there is no major step on the horizon in methodological evolution necessary for the success in this area.